

האתגרים של המסירה בפסיכואנליזה "משה", הזר ותפקיד האב.

נעמי ברונפמן הולר

"בעבורי, יש לספר זה משמעות אחרת, משמעות סובייקטיבית, שאותה תפשתי רק עם רגע סיום העבודה. הבנתי שהוא היווה חלק מן האנליזה העצמית שלי, תגובתי על מות אבי, הארוע החשוב ביותר, האובדן המייסר ביותר בחייו של אדם" Freud "פשר החלומות" הקדמה, 1908

מותה של אם הנו ללא ספק ארוע ייחודי ביותר שאין להשוותו לכל דבר שהוא ואשר מעורר בנו בהכרח רגשות שאותם קשה לשער."

Freud מכתב לאיטינגון, 1.12.1929

מכתב שפרויד שלח ליונג ב-17.1.09 (פרויד יונג-חליפת מכתבים 1906-1914) "אם כן ממשיכים אנו ללא ספק הלאה: אתה כיהשוע, אם אני כמשה, ליטול חוזקה על ארץ הפסיכיאטריה המהוללת, שאותה מותר לי לראות רק מנגד".

"דמותו של משה רדפה אותי כל חיי" כתב פרויד ללו א. סלומה.

אני רוצה להתמקד על האפקט של המסירה מדור לדור, איך זה עובר בין הזמנים. המסירה מועברת גם בצורה לא מודעת, זה לא שרשרת רצופה יש פערים ובקעים בעברתה. הפונקציה האבהית היא לא פשוטה, היא גם מושפעת מהתפוכות ההסטוריות, הפוליטיות והחברתיות, בחרתי להתמקד בה"זר" ותפקיד האב מתוך הספר של פרויד "האיש משה והמונותאיזם".

הזר – תפקיד האב

מה יקרה במאה ה-21 עם התפוררות תפקיד האב והמשפחה בעידן שבו אי הוודאות הכלכלית יוצר כאוס וניכור? החשיפה לאי נחת בתרבות מחדירה לחדרי הטיפול שאלות אתיות שתצרכנה התמודדות עם שינויים מפליגים, החידושים סביב הניסויים הגנטיים, כמו כן מתחוללים שינויים בתחום תפיסת המערכת המשפחתית כגון משפחה חד הורית, משפחות רב הוריות, תרומות זרע וביציות ועוד.

איך כל הסוגיות הללו מתקשרות לחיבורו של פרויד "משה והמונתאיזם" - הזר ופונקציה האב? אנסה לתאר זאת במהלך דברי.¹

הפונקציה היא דבר שונה מהביולוגיה. נוכחותה של הפונקציה האבהית בהשפעתה, בהעברתה (transmission), לא מצריכה את נוכחות האב המוליד וגם לא את נוכחות דמות האב או האב הפסיכולוגי – המבנה של המשפחה מחייב את הפונקציה של שני ההורים על מנת שיתקיים.

Freud דרך "משה" מקווה שיצר "אמת היסטורית". האם האמת ההיסטורית תצביע על עתיד המחשבה הפסיכואנליטית?

אחד המכשולים הוא המכשול המכאניסטי בלהאמין באמת אובייקטיבית וקבועה. המכשול השני הוא להתכחש לכל גרעין של מציאות היסטורית המגביל את המצוי בנאום של כאן ועכשיו.

הפרקסיס הפסיכואנליטי מלמד אותנו כי העבודה באמצעות המילים מצליחה רק באופן חלקי. הדובר נתקל ללא הרף במה שלא ניתן למסור באמצעות המילים. זה הפרדוקס של ה-talking cure. הדובר, היחס של הסובייקט אל האובייקט, מתווך תמיד על ידי השפה, חסר שהוא אימננטי למבנה ואיננו תוצר של הדחקה או של איסורים אדיפאליים.

מה שהוביל אותי ל"זר" ותפקיד האב, זו הקביעה הפרוידיאנית בפסיכולוגיית ההמון (1923), ש"ההזדהות הראשונית היא עם האב". פה הוא פותח שני צירים: כולנו

מעוצב:סמן

מעוצב:סמן

כאן צריך הפניה לחיבור ולתרגומים וכי

|

יודעים שהקשר הראשוני הוא עם האם אך הוא מדגיש ציר של הזדהות בראשיתית סמלית עם האב.

איך האם המולידה והמזינה היא גם האם האחראית לתשתית האתית? בהיותה הסוכנת הראשונה היא מזינה את תינוקה. אך איפה עובר הגבול בין להזין אותו, לבין ההתענגות שלה כשהיא מזינה?

במצב של חוסר ישע התחלתי, הרך הנולד תלוי בה לגמרי. אך לא רק בענייני גוף ותזונה, אלא גם בענייני מסירה (transmission). איך קורה שהאם הספציפית מעבירה את אביה המופנם ואת חוקיו?

יש אימהות שדבוקות באופן סימביוטי לאביהן, כמובן בצורה לא מודעת. איך אם כזאת מתמודדת עם המקום המפוקפק של בן זוגה – הזר? מהו המקום של האישה האמא בהזדהות הראשונית, הבראשיתית עם אביה? מבחינה זו – בן זוגה הוא הזר, הזר שעליו להפעיל את החוק, את הסדר.

פרויד האמין שקיימת הקבלה בין תולדות הפרט ותולדות האנושות כולה, ולהיפך – Ontogenesis Vs. filogenesis. ב-1913 *בוטום וטאבו*, הוא מפתח את תורת האדיפוס כארוע הסטורי בתחילת הימים. הוא חוזר ב"משה והמונותאיזם" על אותה בעיה של אונטוגניה-פילוגניה. כמו כן הקבלה מתמדת בין מחקר היסטורי למחקר מבני – סטרוקטוראלי.

פרויד נותן לאדיפוס את המקום של התסביך המרכזי בהתפתחות הנורמטיבית של המבנה הנפשי וגם ממקד בו את המקור האטיולוגי של הנורוזות. הוא מוסיף מיתוס נוסף על האב ב"טוטם וטאבו", בו מופיע אב חמור ונורא, המסרס את כל הבנים והשולט ומתענג על כל הנשים. רק הוא השולט. זה איננו האב המציע עצמו להזדהות, זה איננו אב שנתון לחוק הסירוס, הוא היחיד שהחוק אינו מגביל, הוא מעל החוק. הבנים מתכננים לרצוח אותו ולאכול אותו בארוחה טוטמית. הרצח מדגיש את פן האהבה והאשמה הופכת את האסור שאותו האב השליט, לחוק הרבה יותר יעיל. כך אצל "משה" יש שסע בין שתי דמויות של האב: "אל מול הגדולה של האב הנשגב והמרגיע, כולו אהבה, מתגלה אב אכזרי הדורש משמעת".

בדבריו Walter Benjamin לגבי Kafka - "האב הוא המעניש. אשמה מושכת אותו כפי שהיא מושכת את פקידי בית המשפט". יש סימנים רבים המצביעים על כך שעולם האבות ועולם הפקידים חד הם. החוק הוא פטרנאלי, על פי הגדרה, ומקום להיפרדות סמבוליות, דרך הלשון. שמות מוענקים ע"האב. שמות האב מסמנים גניאלוגיה, לגיטימיות, סדר והתלכדות. הם נושאים איתם את מטען העבר וקו של שושלת או ייחוס אבות".

לפי Marthe Robert, "הפסיכואנליזה נולדה מהדרמה של המוות של יעקוב פרויד, עברה סיבובים ופיתולים בדרך ונסגרה ב"משה והמונוטיאזם" כראייה גרנדיזית של רצח אב, האקט הראשון שמוליד ציביליזציה". "פשר החלומות" נוצר מהמות של אביו. כל ציביליזציה נבנית כוויתור על הדחפים. התוקפנות והמיניות צריכות להיות מודחקות. הרצח הבסיסי והמיסד צריך להתממש ולהשכח כדי שהחברה תוכל להתבסס ולהמשיך. החלק של פרויד על איסור גילוי עריות לגבי האם ולגבי האב, משמע החוק האנושי המחמיר עוד יותר לגבי האסור על ההתענגות הטבעית של האם הביולוגית עם הבן.

בקשר לחוקים אחזור מהמקרה הכללי ביותר של החברה האנושית אדבר יותר על משה והאלוהים והעם. במקרה של משה, יש לנו מסר אלוהי, אנחנו מול אבהות של גבורה, יש התמרת האב למנהיג רוחני של העם הנבחר ע"י אלוהים והמעביר חוקים של "אל תעשה".

"ויאמר משה אל האלוהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלוהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לו מה שמו. מה אומר אלוהים. ויאמר אלוהים אל משה. אהיה אשר אהיה. ויאמר כה תאמר לבני ישראל: אהיה שלחני אליכם".

לא פחות ולא יותר, פסוקים אלו מכילים את האמת המרכזית סביב טבעו של אלוהים. השם name של אלוהים מתגלה למשה ומשה מעביר אותו לעם. העברת שם זו חשובה ליצירת הקשר בין אלוהים לעם (יציאת מצרים). אלוהים מתגלה למשה אך איך משה יכול להעביר לעם את ההתגלות שמבטיחה שאלהים אכן יבטיח ויתקיים?

אני רוצה להתמקד על האפקט של המסירה, של ה" טרנסמישן" בפונקציה האבהית. לצורך זה נעזרתי במדרש "בשעה שעלה משה למרום", תלמוד בבלי, מסכת מנחות, דף כ"ט ע"מ ב'.

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שיושב וקשור כ תרים לאותיות.

אמר לפניו (משה לקב"ה): ריבנו של עולם, מי מעכב על ידך?

אמר לו (הקב"ה למשה): אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות,

ועקיבא בן יוסף שמו, שהוא עתיד לדרוש תלי תלים של הלכות על כל קוץ וקוץ (על כל תג ותג)

אמר לפניו (משה לקב"ה): ריבנו של עולם, הראהו לי.

אמר לו (הקב"ה למשה): חזור לאחוריך

הלך וישב בסוף ח' שורות – ולא יודע מה הם אומרים. תשש כוחו.

כיוון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו (תלמידיו של ר' עקיבא שאלו את רבם) רבי מנין לך?

אמר להם (ר' עקיבא לתלמידיו): הלכה למשה מסיני.

נתישבה דעתו (של משה)

זר ובא לפני הקדוש ברוך הוא,

אמר לפניו (משה לקב"ה): רבנו של עולם אדם כזה יש לך בעולם, ואתה נתן תורה על ידי?

אמר לו (הקב"ה למשה): שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

אמר לפניו (משה לקב"ה): רבנו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכרו.

אמר לו: חזור לאחוריך.

חזר לאחוריו וראה ששוקלין בשרו במקולין של ברזל

אמר לפניו (משה): זו תורה זו שכרה!?

אמר לו (הקב"ה למשה): שתוק כך עלה במחשבה לפני.

עקיבא פירש את התורה בעזרת ידע שהמייסד עצמו לא הבין. "מדובר בזה שהפירוש והמסירה (transmission) לא צריכים להיות רפרודוקציה מהמילה הבראשיתית, ההליכה גם נעשית בדרך של מבוכים וטעויות והמשמעות של המסירה ההתחלתית נעשית, בפרגמנטים, בחלקים לא בשלמותה. משהו דומה קורה במסירה של תפקיד האב ושל תורתו של פרויד. זה מדהים איך המדרש שם אותם במכונת הזמן, אין פה זמנים ליניאריים, בחזרה לעתיד ובחזרה לעבר, כמו ב"לא מודע". בין דיבר על זה, ב"זכרונות העתיד", תנועה מתמדת בין עבר לעתיד ובין עתיד לעבר.

ננסה לדמיין בהשראת המדרש שפרויד יורד מהשמים ונכנס לשיעור סביב קריאת "משה", שומע מדברים, קוראים, מפרשים. לפעמים קשה לו להמשיך בשיח המתפתח, והוא שואל את עצמו האם כל זה הוא כתב או חשב?!. הוא נזכר שהתחיל לכתוב את הספר ב-1934, זמנים קשים ליהודים באירופה ושואל את עצמו: למה השנאה והרדיפות והפוגרומים? מה זה להיות יהודי? למה אנחנו נרדפים? הוא גם נזכר במכתב ששלח ל- Arnold Zweig (על הכרמל) בספטמבר אותה השנה ובנוסח דומה. "הגדרתי אז אמת היסטורית כרישום ההסטוריה בעומקה של הנפש. זה לא אמת עובדתית, זה רישום אישי ויחודי של ארועים קדמונים"

משה ממדיין, משה מסיני, מחורב, זה אותו אדם ששמע מול הסנה הבוהר את המילים: אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה. זאת אומרת, אלוהים מתחבא. משה ממדיין רוצה לדעת מול מי הוא נמצא, מול מי היה בסיני ובחורב. פרויד גם נזכר שלחלק השלישי של ה"משה" שלו קדמו לו כתבים אחרים שכדאי לקרוא:

ב-1907 את האקטים האובססיביים ופולחן הדת

ב-1913 טוטם וטאבו

1921 פסיכולוגית ההמון ואנליזה של האני

1927 העתיד של האילוזיה

1930 האי נחת בתרבות

הוא שמע שמדברים על ציוני לאהוב את האלוהים, את האבא. הפרדוקס של האקט, כי רק כאבא מת הוא יעיל ומחזק את האיסור ומסרטט את העונג. אלוהים בלי דימוי

ועם שם שאסור היה להגיד אותו, איפשר את הכניסה לסימבולי. אלוהים נוכח דרך המילה.

שם האב מעיד שהאמא היא לא הכול ותפקיד האב מאפשר את תפיסת המציאות. ומשה המחוקק מעביר, מוסר את המילה, החוק ועשרת הדיברות כמייצגים את האחר. הוא המעביר המייצג, כמו שכל אבא עושה במסירה. פרויד מתהלך ונכנס לחצר של לאקאן.

שומע שבחצר הזה אומרים שזאת תאוריה שבאה במקורה כ"שיבה אל פרויד" והתפתחה למרחבים נוספים.

הוא שומע דברים שנשמעים לו זרים, משונים. כמו שהאב המוליד נקרא אב ממש, האב כדמות פסיכולוגית מכונה אב דימיוני ואב סמלי, מכונה האב כפונקציה.

האב הוא מטאפורה, כלומר הוא מחליף את האם בעולמם הסגור של אם-תינוק. האב כמאפשר חליפין סמליים, כמאפשר את התחלופה בין הדורות, מעביר שם. נוכחותה או היעדרותה של הפונקציה האבהית, קיומה או אי קיומה, יכריעו את גורל המבנה הקליני, בנירזזה או בפסיכזה.

הפונקציה של האב פועלת אם מקומו של האב נשמר בכלכלה הנפשית של האם. גם מקומו של האב עצמו ביחס לחוק חשוב. "התפקיד פירושן של שם האב עונה על צורך פרקטי. אך להשתמש באופן פרקטי באב, אין לסגוד לו בתיאוריה"

פרויד נזכר שכתב ל-Fliess ב-1896 כשגילה וקבע שכל אחד מאיתנו הוא אדיפוס קטן. הוא גם נזכר בתיאוריה הילדית של הקיום האוניברסאלי של הפלוס – לכולם יש, ואז חלים הבדלים אצל הבן ואצל הבת וחרדת הסירוס מתקיימת.. כנראה שבגלל הופעת האב, העונג אינו מושלם. הוא שומע שמדברים על החסר בהוויה ונדהם כששומע שהסיבה לחסר קשורה לשפה. האדיפוס הלקניאני הוא מבנה של שלושה מקומות ואלמנט הזורם ביניהם (phalus).

1. מומנט ראשון – הילד רוצה להיות הכול עבור אימו, לאקאן בסמינו ה-17 מתאר זאת כך:-- קרוקודיל גדול שבתוך פיו נמצא התינוק – זוהי האם. אי אפשר לדעת מה היא תעשה פתאום, אם היא תסגור את פיה כי זבוב מפריע לה. זה האיווי של האם – אך

קיים מקל, אבן, שנמצא בפה ואשר חוסם אותו – זה הפאלוס ששומר על הילד מסגירת הפה.

2. המומנט השני זה הופעת האב האכזר ששולל מהילד להיות הכול בשביל אימו וגורם לחסר כפול, "אצל הילד הוא גורם לחסר אוביקט האיווי שלו, ואצל האם לחסר האוביקט הפאלי" הילד חווה שאין הוא הכל למען אימו. על מנת שהאיווי הרודני של האם יניח לתינוק, צריך שפונקציה אבהית תפעל אצלה. האב מופיע כמי שחוצץ בין הילד לבין אימו. יש לאם איווי שהילד לא יכול לספק. ואז היא מפנה את מבטה לבן זוגה.

3. המומנט השלישי קשור עם הופעת שם האב – כמין מעבר מהרמה הפנומנולוגית לרמה הסמלית. גם האב פועל כנתין של החוק - הוא מעביר את החוק. כמו משה האיש, הוא לא עושה את החוק אלא מעביר את החוק שאלוהים נותן לו. במומנט השלישי האב מופיע כפרמיסיבי, כמתיר, כמעניק.

פרויד מופתע והמום מהחצרות, מהגישות השונות, מהצורה שכולם קוראים אותו, ממסירה כה עשירה. אך הוא גם חושב בליבו: הם לא אומרים ולא כותבים מבלי להשתמש בשמי. זה נותן להם לגיטימציה. איזה מין אבא הייתי? מה מסרתי, מיתולוגיה? האם דת? האם שייכות לכת? ... לא נראה לי. האם אפשר לקרוא לי האב הפרודיאני?! נדמה לי שהיצור האנושי לא בנוי בצורה טבעית לקשר של התאמה עם החוק ועם המציאות.

פרויד קם והולך לשמוע משהו בחצר הקלייניאנית

שם הוא שומע את תורתו של ביון על המיתוס של אדיפוס, על התשוקה של אדיפוס ל-knowing, לדעת, לחקור ולגלות את האמת המניעה את חייו. אדיפוס הוא שיחזור חייו של כל אדם. על כל ילד נגזר לחוות את הדרמה האדיפאלית בתוך משפחתו. זו פרדיגמה המראה לנו כיצד כל אדם נידון לעיוורון מסוים, פעמים רבות בלי לדעת מה מניע את סיפור חייו, המוכן לגלות אמיתות על שאלות של הוויתו. כך אדיפוס מגיע במיתוס לאמת על רצח אביו. רצה לדעת את האמת בכל מחיר. מעבר לרצח ולעונג קיים את מימד האמת, אמת ששואפים אליו אך קשה להשיגו. זאת המציאות הנפשית האולטימטיבית שאפשר להתקרב אליה אבל היא בדרך כלל לא מושגת

בשלמותה. אדיפוס של ביון הוא לא רק חלק מדרמת האינצסט אלא הוא גם חוקר המונע על ידי הדחף לדעת והדחף לגלות את האמת.

מזכירים גם שקליין דיברה על Oedipal Situation והכילה את מה שפריד התייחס ל-Primal Scene, זאת אומרת הקשר המיני של ההורים כמו שנתפס וכמו שמדמיינים אותו. היא חשבה שזה מתחיל הרבה יותר מוקדם וקשור לאובייקטים חלקיים לפני ההתמרה לקומפלקס האדיפאלי, כששני ההורים נתפשים כאובייקטים שלמים, כלומר כ-personas.

קליין מדגישה ש"התסביך האדיפאלי" מתפתח ביחד עם הפוזיציה הדפרסיבית. ההכרה בקשר המיני בין ההורים מוביל לזיתור על להיות היחיד אצל האם וגורם לתחושה של אובדן עמוק. ההכרה היא גם בהבדל בקשר הקיים בין ההורים כשונה מהקשר עם הילד.

פריד ממשיך במחשבותיו וחוזר לשיעור על "משה".

מה קרה לי, מה היה לי עם "משה האיש". ב-1913 פרסמתי את משה של Michelangelo בעילום שם. פרסמתי אותו בשמי רק ב-1924. מה קרה לי עם כתיבת הטקסט של ה"איש משה" שכול כך היסטתי ולא יכולתי שלא לפרסם אותו. ושקיבלתי כל כך הרבה ביקורות על עצם הפרסום באותם ימים. התחלתי ב-1934 ופרסמתי את שלושת החלקים ב-1938.

"לרושש את העם ממנהיגו, מהבן המיוחד, זה לא דבר קל ופשוט, ועוד יותר קשה אם אחד שייך לעם הזה.

דברים פרק ל, ד. "... ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראו ה" את כל הארץ...לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבור וימת שם משה עבד יהוה בארץ מואב על פי יהוה. ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה."

יתכן שאני חש כמו משה שראה את הארץ מנגד ולא הצליח לראות את העם נכנס אליה, פרידה לפני סיום הדרך. יתכן שאני הרגשתי בתוכי שהפעם לא תהיה יציאת מצרים, לא יהיה נס וגם המורשת הפסיכואנליטית עלולה להאבד.

אולי פרסמתי את הספר בעתו ש נראה כל כך לא מתאים כי חשבתי שאחרי הכול, גם אצל העם וגם אצל היחיד, מופיעה בליט ברירה היתמות. אדם נשאר יתום בלי תביעה לאבא אומניפוטנטי, בלי תשובה לכל דבר וגם בלי היכולת למצוא את האמא המכילה והמקבלת ללא תנאי. בסך הכול על היצור האנושי להתמודד עם הסירוס ועם אי-השלמות.

חשבתי שהחיפוש הוא חיפוש של אמת היסטורית ואובייקטיבית, וחשבתי שהאמת הוא מעל כל נטיה לאומית אבל זו אמת מסוג אחר. זו אמת של תהליך של ויתורים, השלמות וקבלת "עצמך את עצמך". יתמות שקשה לעכל אותה כי לפעמים גם האילוזיות לא עוזרות.

אפשר ללכת הלאה עם הכיוון הזה.

האב פה אוסר, מעניש נגד הסימביוזה וההתענגות המוחלטת. זהו איסור כפול. האב מעביר את המסר החברתי. אמנם זה לא שלו, אבל הוא הדמות המתווכת.

נדמה לי שהמעניין בנקודה הספציפית הזאת בתורתו של לאקאן זה שהוא שחרר את הפונקציה מהאב הביולוגי המוליד והכליל אותה כפונקציה חברתית.. ברגע שלאקאן לקח את השפה כמשהו התמרתי והעברתי, הוא לקח את השפה שמדגימה לנו מהו האב. גם השפה מעבירה משהו שהוא לא שלה. היא גם מבוססת על מבנה, חוק וסדר.

דמות האב הפטריאכלי איבדה את נישקה. האב כפונקציה מופשטת. במאה ה-21, בימינו, ישנה חברה שמתנהגת בלי אב מוליד או בלי סובייקט אבהי (כל הנטישות של אבות, או גירושין). אבל הפונקציה קיימת, כי האישה מתנהגת בתוך הסדר של השפה (מלחמות נפוליון, מלחמות 1,2 בכל אירופה) ומי שנשאר ב"לוע" האימהי לא מצליח להתעלות מהסירוס הפרוידאיני.

פונקצית האב קיימת: במבנה, בחוק, בהעברה ובמסירה ובתווך.

ואנחנו ותורתו של פרויד?

מכיוון שאנחנו קוראים אותו, אנחנו "הורגים" אותו קצת או בונים אותו אחרת, יש משהו של "רצח אב". לפעמים אזהרתו של ביון של לקרוא אותו ולשכוח, לעזוב אותו, עוזרת לדיאלקטיזציה בהתפתחות בין דבקות ופונדמנטליזם לבין יצירתיות.ביון מציע

לקרוא את פרויד ואת כתביו ולשכוח אותם. השכחה מאפשרת הבנה עצמית גדולה יותר וכאשר הכתבים ניקראים שוב, יכולה להתעורר בנו צמיחה נוספת של הבנה. זהו תהליך אינסופי של היזכרות ושכחה של הבנה ושכחה. הלשכוח שהוא מציע מאפשר למטפל(כמו במדרש) להמציא מחדש את הפסיכואנליזה עם כל מטופל כי כל סוביקט הוא סינגולארי..ה"לשכוח" מבקש מהמטפל להיזהר משימוש טכני, "מילוני" שיגרום לו להמנע מלגעת בהתנסות עצמה .
שוב אונטוגניה ופילוגניה.

אולי פרויד פרסם את זה דוקא ב-1938, עם הידיעה שהוא הולך למות ואולי גם עם התחושה שהעם ייכחד, וגם חרדה שהפעם לא תהיה יציאת מצריים. זהו הסירוס האולטימטיבי, לא תהיה כוח חיצוני שיוכל להוציא אותם מעבדות לחירות. הצורך ב"זר", אולי נוגע בקונפליקט שלו בקשר לשייכות המשפחתית ולשייכות לעם שלו. פרויד כיהודי משכיל, בן לתרבות האירופאית והגרמנית, המגלה פתאום ש"הוריו" אינם באמת הוריו ועליו לחפש את אביו האמיתי. אל נשכח שיש הרבה "זרים" בהיסטוריה המקראית. הזר משקף לך מה אתה, מי אתה ומה אתה לא. אתה מכיר את עצמך דרך האחר, דרך הזר. ה"זר" שמוציא משאננות.

ולבסוף – משה הוא דמות מתווכת. אנחנו מדברים פה על מורשת מופשטת שעוברת מדור לדור. דמות מתווכת (שגם היא נהפכת לערטילאית כי לא ידוע מקום קבורתו). ונשאלת השאלה הספקולטיבית – מה קרה בתודעתו של פרויד שהיה צריך למחוק את שלושת האבות ולהתחיל עם משה האיש, הזר?! "גיליתי שמשה יצר את היהודים"

משה האיש הזר נבלע בתוך הנורמה וצריך זר חדש. אולי יש פונקציה של זר שכל פעם צריך למלא אותה. ה"זר" באקסוגמיה, בשוני בין עמים ותרבויות מאפשר את המשך ההוויה האנושית.

הזר קיים אצל כל אחד מאיתנו. מטלטל ומאפשר חיפוש. קפקא מתאר בסיפור "שתיקת הסירנות" את המסע של אוליסס מול הסירנות, הוא אטם את אוזניו עם שאוה וקשר את עצמו לתורן בכדי לא לשמוע את שירתן אבל לסירנות היה כלי נשק חזק יותר מעצמת השירה שזו השתיקה. כשאוליסס פגש את הסירנות הן השתתקו

אולי כי סברו שנגד יריב, אויב מתוחכם כמוהו רק השתיקה יעילה. אולי לא שמעה את שירתן, הוא חשב שהן שרו ושהוא התגונן בפני שירתן. הוא היה כל כך תכמן וערמומי שאפילו אילת הגורל לא יכלה לחדור לתוך חווייתו. איך אנו מקשרים את הסיפור לעבודתנו? עלולים להיות מטופלים שממשיכים לשוט כשהם קשורים בשרשראות וכשהם חרשים לשירה ולשקט של עצמם על מנת שלא ישמע ה"זר" שבתוכם. אנחנו כפסיכואנליטיקאים משתדלים ללוות אותם בחיפוש. מה שהולך לאיבוד כאשר אוליסיס אינו שומע הוא קולו ה"זר" שלו שמונע ממנו להקשיב לעצמו. ד.

לפני ארבע שנים הייתי בביאנאלה בוונציה ובשער הכניסה לתערוכה היו כתובים דבריו של ראש העיר: "המארח הוא מקודש בגלל השוני בזרותו ועצמיותו לעומת אלה של מארחו. המארח בתורו עשוי להפוך לאורח, תמיד עומדת לפניו האפשרות שגם הוא יהפוך לזר, לעובר אורח אשר יזדקק בעצמו להכנסת אורחים."

...The hostis, the stranger is sacred because of the difference in his identity and individuality from that of his host. The host is in turn a potential hostis. he always faces the possibility that he, too, will become a stranger, an itinerant who will require hospitality"

Massimo Cacciari